

EUROOPA PEREKONNA LAIENEMINE

TOMMASO PADOA-SCHIOPPA Euroopa Keskpanga juhatuse liige

On tõesti suur au olla kutsutud kõnelema nende kahe tähtsa sündmuse puhul, et tähistada Eesti Panga loomise 85. aastapäeva ning Eesti kolmandat päeva Euroopa Liidus. Ma olen siin riigis esimest korda ning mind valdavad paratamatult erilised emotsioonid. Itaallasena ning eurooplasena siin seda päeva tähistades tajun ma palju sarnasusi enda isiklike ja oma kodumaa kogemuste ning nende kogemuste vahel, mis teil on olnud viimase kahe sajandi, viimaste aastakümnete, eriti aga viimase 15 aasta jooksul.

Mingit riiki külastades on meil alati hea võimalus selle maaga lähemalt tuttavaks saada, selle kohta lugeda ning püüda mõista selle riigi ajaloo tahke. Puutusin Eestiga esmakordselt kokku lapsepõlves marke kogudes. Eesti margid olid eriti ilusad ning tänu neile ma teadsin, et selline riik on olemas. Kuid Eesti ei püsinud iseseisva riigina kuigi kaua ning ühel hetkel mu margikogumine lõppes.

Lugedes muusika ja luule tähtsusest rahvusliku eneseteadvuse kujunemisel, leidsin ühe teie luuletaja read, mida kasutan nüüd oma tähelepanekute lähtepunktina. Loodan, et hääldan tema nime õigesti – see luuletaja on Juhan Liiv – ning värsiread, mis pälvisid mu tähelepanu, kõlavad nii:

*Mis mu põues pakitseb,
mis mu meele nukraks teeb,
mis mind ära ehmatab,
kogunisti kohutab:*

*et nõnda palju ilu
on suure ilma sees,
et nõnda palju valu
on elus elades*

Luuletus jätkub, kuid ma ei loe seda rohkem ette. Just ilule ja nukrusele või helgetele ja süngetele arengujärgudele, mida me oleme läbi elanud ja mis ootavad meid ees, tahaksin ma pühendada oma tähelepanekud.

Minu veendumusi Euroopast on kujundanud sündmused, mis leidsid aset mu lapsepõlves. Ma sündisin 1940. aastal, üsna viimasel hetkel selleks, et mu mällu jõudsid talletuda mõningad pildid Teisest maailmasõjast. Nägin lennukeid ja sõdureid. Kõigepealt läksid Saksa sõdurid läbi mu koduküla, seejärel läbisid neidsamu tänavaid Ameerika sõdurid. Tundsin eufooriat, ent samas ka ängistust, mida sõjaolustik võib isegi väikeses lapses tekitada. Oma isaga kohtusin ma tegelikult esimest korda viieaastasena. Ta naasis ameeriklaste käest sõjavangist. Ma ei tundnud teda ära ja pelgasin.

Need mälestused jäävad minuga elu lõpuni. Kui ma jõudsin noorukiikka, mõjutas mu poliitilisi tõekspidamisi kahtlemata kõige rohkem mõte, et ainus võimalus ajaloo kordumist vältida on Euroopa ühendada. Õnneliku juhu läbi kujundas see idee ka mu tööalast tegevust, kui rahast kujunes 1980. ja 1990. aastail – täpselt mu keskpunkuri karjääri keskpaigas – peamine Euroopat ühendav projekt. Minu jaoks on väga tähendusrikas, et 1940. aastate algus minu jaoks on tõenäoliselt paljude teie riigi kodanike jaoks võrreldav 1980. ja 1990. aastatega. 80. aastate keskosa ja lõpp ning 90. aastad – see on ajajärk, mil kannatused võõrvõimu tõttu olid tõenäoliselt kõige suuremad ning saabus iseseisvus. Küllap just see hetk on paljudes inimestes – eriti nendes, kes olid neil aastail väga noored – kujundanud arusaama, et osaledes selles, mida Euroopa oli oma lääneosas rajanud, on võimalik saavutada turvalisust, vabadust ja õitsengut, täpselt nagu lääneeurooplased olid liitu 1950. aastate alguses ette kujutanud.

**Me oleme
mitmeski mõttes
ühendatud nii
omal valikul kui ka
paratamatuse
tõttu.**

Minu tähelepanekute pealkiri on “Euroopa perekonna laienemine”. Perekond on sotsiaalne grupp, mis põhineb valikuvabadusel ja paratamatusel. Paratamatusel seepärast, et keegi meist ei saa valida oma vanemaid, vendi ega õdesid. Valikuvabadusel seepärast, et tänapäeval abielluvad inimesed omal soovil, mitte kellegi teise otsusest lähtuvalt, nagu see oli alles mõne aja eest. Seega ma arvan, et sõna *perekond* sobib võrdlusse hästi, sest me oleme mitmeski mõttes ühendatud nii omal valikul kui ka paratamatuse tõttu. Paratamatus on tingitud meie

lähedusest ja objektiivsest vastastikusest sõltuvusest. Ning valikuvabadus on see, mille me oleme viimasel 15 aastal muutnud ühenduse aluseks.

Nagu öeldud, tähistame me täna kahte sündmust – esiteks kaks päeva tagasi Dublinis toimunut. Paljud teist nägid seda tõenäoliselt televiisorist. Minu meelest oli äärmiselt liigutav näha seda hetke ja allakirjutajate nägusid, näha lippe kerkimas. Euroopa kohta on nii palju häirivat retoorikat, et üks tõeliselt pühalik hetk on iseäranis teretulnud. Teine sündmus aga on teie panga 85. aastapäev.

Kuidas on need kaks sündmust omavahel seotud? Esmapilgul võib tunduda, et ega neil

suuremat seost olegi. Lõppude lõpuks kavatsete te ju Euroopa Liidu liikmena kasutusele võtta ühisraha ning loobuda kroonist, mis pole olnud mitte ainult teie vääring, vaid mille olemasolu iseenesest on olnud väga tihedalt seotud iseseisvuse saavutamise, selle õnnetu kaotamise ning taasiseseisvumisega. Kõigil neil puhkudel oli riigi staatuse muutumine väga lähedalt seotud käibivat raha puudutavate sündmustega. Seega tunduvad ELi liikmelisus ja keskpanga 85. aastapäeva tähistamine lausa vastuolus olevat – tuleb ju sellesama panga raha teie kavatsuste ja meie lootuste kohaselt esimesel võimalusel asendada teise valuutaga. Milles peitub siis seos?

Ma arvan, et seos ongi rahas või, ma ütleksin, moodsas rahas. Rahal kui objektile pole omaette mingit väärtust, kuid samal ajal on see peamine väärtuse mõõt ja ringlusvahend. Sestsaadik, kui füüsilisel kujul asendas paberraha kulla ja hõbeda, pole rahal mingit oma väärtust. Raha väärtus ei peitu enam selle füüsilises olemasolus, sest paberitükil endal, olgugi see ilusasti ja värviliselt trükitud, ei ole väärtust või vähemalt ei ole selle väärtus seotud pangatähe ostujõuga. 100eurone pangatäht, kui rääkida selle tootmiskuludest, on väga odav. Ent mitte paberitüki enda väärtus ei määra selle ostujõudu. Raha ostujõud näitab seda, mida raha eest saab osta, mitte seda, kui palju raha füüsilise objektina väärt on. See tähendab, et raha väärtus seisneb usalduses. Mõnes mõttes seisnebki see ainuüksi usalduses, usus, et kui me selle vastu võtame – ning oleme valmis andma asju, mil on oma väärtus, näiteks tööd, tooteid, teenuseid või kunstiteoseid selle paberitüki eest, mil endal pole mingit väärtust –, siis keegi teine on valmis seda omakorda meie käest vastu võtma. Me võtame raha vastu inimestelt, keda me pole kunagi näinud ja keda me tõenäoliselt enam kunagi ei näe. Me hindame raha väärtust ainsa pilguga, milleks kulub sekundi mürdosa. Me hindame meile antud raha väärtust enamasti selle aja jooksul, mis kulub pangatähe liikumiseks maksja käest raha saaja kätte.

Teisest küljest põhineb moodsas ühiskonnas ja moodsas majanduses peaaegu kõik vahetusel. Oleks võimatu säilitada sellist elustandardit, majanduselu ja enda isikliku aja korraldust, kui see ei põhineks tööjaotusel. Ning tööjaotus tähendab vahetust.

Kui ühiskond saab toimida sel moel – korraldades kogu oma majanduselu nii, et läheb vaja instrumenti, mille väärtus põhineb ainuüksi meie usaldusel selle vastu –, siis vaid seetõttu, et me tunneme end tõesti olevat ühe ja sellesama ühiskonna liikmed. Just seetõttu on käibiv raha olnud aastatuhandeid riigi kindel tunnus, eriti sestsaadik, kui sellest on saanud usaldusel põhinev paberist käibevahend, millel endal pole mingit väärtust. Enne seda olid kasutusel

Kui ühiskond saab toimida sel moel – korraldades kogu oma majanduselu nii, et läheb vaja instrumenti, mille väärtus põhineb ainuüksi meie usaldusel selle vastu –, siis vaid seetõttu, et me tunneme end tõesti olevat ühe ja sellesama ühiskonna liikmed.

mitmesugused mündid, kuid lõppude lõpuks sõltus raha väärtus kulla kaalust, müntides sisalduvast kulla hulgast, veendumusest, et kaal on õige, jne.

Kui käibele võeti paberraha, muutus selle seos riigivõimu kui usaldusväärsuse lõpliku tagajaga palju tugevamaks ning inimeste samastumine riigiga, millel oli võim tagada, et need paberitükid on käibiv raha, muutus eriti tugevaks. Just seepärast lõi Eesti 1919. aastal, niipea kui oli tõusnud iseseisva riigi seisusse, oma keskpanga ja oma raha. Just seepärast oli oma raha kasutuselevõtt pärast taasiseseisvumist üks esimesi samme, mis toimus kohe pärast Nõukogude Liidu kokkuvarisemist.

Seega peitub seos kahe pidupäeva vahel selles, et pidustustega, mida me nägime Dublinis, tähistati äratundmist, et me kuulume Euroopa mõistes ühte ja samasse ühiskonda ning jagame selle üht võimsamat instrumenti ja sümbolit, milleks on paberraha.

Mõnes mõttes on raha kasutuspiirkond nende inimeste võimkond, kes tunnevad, et kuuluvad samasse ühiskonda, sest nad tunnevad end kuuluvat rühma, mille liikmete vahel võivad olla usaldusel ja kindlustundel põhinevad suhted isegi siis, kui need inimesed üksteist ei tunne. Lihtsalt seepärast, et nad kasutavad ühte ja sedasama raha. Ma arvan, et maailmas pole ühtegi muud toodet, millel oleksid samasugused ainulaadsed omadused nagu paberrahal: peaaegu iga ühiskonnaliige kasutab raha mitu korda päevas ning raha enda väärtus ja tema ostujõud erinevad tohutult, mistõttu on tõesti tegu millegi sellisega, mis ühendab ühiskonda eriti kõikehõlmaval moel.

Turvatunne põhineb lõppkokkuvõttes just sellisel harjumusel. Teie keskpank on seda kõike mitmes mõttes ennetanud tänu raharežiimile, mis valiti otsekohe pärast iseseisvuse ja keskpanga taastamist ning oma raha taaskasutuselevõttu. Minu arvates on just see üks põhjusi, miks Eestil on nii hea võimalus esimeste seas euroalaga ühineda – ning see võib juhtuda tõesti väga ruttu. Te saite aru, milline on parim raharežiim sellise riigi jaoks nagu Eesti – väikese, avatud ning kindlalt turumajanduse ja hea majandusliku juhtimise põhimõtteid järgiva riigi jaoks.

See hetk – mõlemad tänased pidupäevad – on saabunud pärast pikka teekonda, mis algas iseseisvuse, demokraatia ja turumajanduse taastamisest. Kuid ühtlasi tähistab see edasise väga pika arengutee algust.

Ma mäletan suurepäraselt, et pärast Nõukogude Liidu kokkuvarisemist räägiti kohesest ühinemisest Euroopa Liiduga. Paljud inimesed, kes olid seotud Euroopa arenguga, kaasa arvatud ma ise, leidsid, et mõnes mõttes olnuks viivitamatu ühinemine Euroopa Liiduga loomulik asjade käik. Lõppude lõpuks tegi Ida-Saksamaa seda pelgalt 1990. aasta kevadel toimunud valimistel osaledes. On kahetsusväärne, et selline asi polnud võimalik. See oli aga võimatu mitmel põhjusel. Paradoksaalsel kombel oli üks neid põhjusi fakt, et ajalooliste asjaolude tõttu oli Euroopa Liit – ehkki äärmiselt poliitiline ning poliitiliselt motiveeritud protsess ja projekt – 1950. aastatest peale olnud eelkõige majanduslik ühendus. Majanduse, sealhulgas ka Eesti majanduse ümberkujundamine nõudis aega,

mistõttu polnud võimalik otsekohe üle võtta kõiki tingimusi, reegleid ja sätteid, mis Euroopa Liit oli mitme aastakümne jooksul loonud.

Kui Euroopa ühendamise protsess kulgenuks teist teed pidi, oluks kohene ühinemine ehk võimalik samal moel nagu oli võimalik Saksa Demokraatliku Vabariigi kohene ühinemine Euroopa Liiduga Saksamaa Liitvabariigi kaudu – ehkki teiste meetoditega. SDV kohene ühinemine liiduga oli võimalik just tänu sellele, et ta sai Saksamaa-suguse poliitilise üksuse liikmeks. Kui Euroopa oluks samasugune täiuslik poliitiline kogu, oluks kohene ühinemine ehk võimalik. Aga see ei olnud nii.

**Kui Euroopa
oluks
samasugune
täiuslik poliitiline
kogu, oluks
kohene ühinemine
ehk võimalik.**

Seega oli vajalik formuleerida tingimused liiduga ühinemiseks. Need fikseeriti 1993. aastal Kopenhaagenis mõningate võtmekriteeriumide kehtestamise abil, millest kahte tuleks minu arvates esile tõsta. Üks oli tõepoolest poliitiline kriteerium – stabiilse demokraatia olemasolu. Teine oli majanduslik kriteerium – nõue rakendada suurt hulka reegleid ja tingimusi, mis Euroopa ühendus oli endale loonud.

See oli tohutu töö. Võib öelda, et paljusi kroonib üleeiline täisliikme staatuse omandamine selle töö edukat lõpuleviimist, seda nii poliitilises – hästitoimivate ja kindlal alusel olevate poliitiliste ja demokraatlike institutsioonide rajamine – kui ka majanduslikus mõttes. Laenates rahvusvahelistes suhetes kasutatavat kõnepruuki, võiksime rääkida institutsioonide loomisest ja demokraatia kehtestamisest palju tõhusamal ja kindlamal moel, kui seda võib näha maailma muudes osades.

Ma arvan, et see töö oli mitmes mõttes uudne nii liikmelisust taotleval riikidele kui ka Euroopa Liidule. Uudne eelkõige seetõttu, et puudutas suurt riikide rühma, millest kaheksa tulid hoopis teistsugusest majanduskeskkonnast ning mõnel neist – kaasa arvatud Eestil – polnud iseseisva riigi staatust, sest nad olid selle aastakümneid tagasi kaotanud või – nagu Slovakkia ja Sloveenia – neil polnud seda kunagi olnudki. Niisiis oli tegu suure rühma riikidega, millel oli liidu seniste liikmetega võrreldes täiesti erinev ajalugu ning majanduslik ja institutsionaalne taust. Osalt just seepärast otsustati 1993. aastal Kopenhaagenis, et suurem osa üleminekuprotsessist peaks toimuma enne, mitte pärast liiduga ühinemist. Mõnel Euroopa Liiduga varem ühinenud riigil lubati üleminekuprotsess läbida kohati pärast liikmeks saamist. 1993. aasta Kopenhaageni kriteeriumid märkisid maha teistsuguse tee, mis mõistagi põhjustas seetõttu pettumust, mõnikord ka rahulolematust ja väsimust. Ent need lubavad aimata, kui palju tööd on juba ära tehtud.

Kui ma tahaksin olla mõnevõrra jultunud, ütleksin siin seda, mida ma ütlen oma riigis kõneldes. Ja nimelt: "Olge ettevaatlikud! Kuna Euroopa Liit kehtestas uutele liikmetele ühinemiseks nii ranged tingimused, siis vastavad paljud neist mõnede Euroopa Liidu põhiprintsiipidele paremini kui mõned vanad liikmed. Sageli on uutes liikmesriikides

**Uued
liikmesriigid
võivad osutada
Euroopa Liidu
sees neile mitmes
valdkonnas
tõsisteks
konkurentideks.**

läbi viidud rohkem struktuurireforme kui vanades. Sageli on uutes liikmesriikides ka erastatud tunduvalt enam kui vanades. Uute liikmesriikide tööturg on mõnede vanade liikmesriikide omast paindlikum.” See seletab ära, miks vanades liikmesriikides võib kohata mõningast ärevust. Nad muretsuvad õigustatult, et uued liikmesriigid võivad osutada Euroopa Liidu sees neile mitmes valdkonnas tõsisteks konkurentideks.

See on minevik. Selles mõttes on viimaste päevade sündmused väga pika ja nõudliku programmi juurutamise krooniks. Mida toob tulevik? Rahalise ja majandusliku arengu osas on seda üsna lihtne kirjeldada. Ees ootab

euro kasutuselevõtt ja järelejäudmine majanduse arengutasemes. Tee esimese eesmärgi saavutamiseks on selge, teise jaoks ähmasem. Mis puudutab esimest – euro kasutuselevõttu –, siis on see tee iseenesest Euroopa Liidu ajalugu. Liiduga ühinev riik läbib oma rahanduslikes suhetes liiduga kolm faasi, milleks on: ühinemine liiduga, ühinemine ERM2ga ja ühinemine euroalaga. See peegeldab rahaliste režiimide järgnevust, mille Euroopa Ühendus, liit ise 1950. aastaist kuni 1990. aastate lõpuni läbis.

See algas ühisturust, Euroopa Ühendusest, millel polnud mingit oma raharežiimi. Raharežiim põhines dollari suhtes fikseeritud vahetuskursil. Ainuke lepingus sisalduv tingimus sätestas, et iga riik peaks käsitama vahetuskursi küsimusi ühishuvi seisukohast lähtuvalt. See oli väga lai määratlus, mis väljendas üksnes mõtet, et ühisturu tingimustes ei saa vahetuskursi võistlevalt devalveerida ega sellega manipuleerida.

Teine režiim, milleks on ERM, on samaväärne EMSiga, mis võeti kasutusele 1970. aastail. Selles režiimis oli Euroopa umbes 25 aastat. Seegi oli vahetuskursirežiim, kuid välisankruks polnud enam dollar, vaid ühe liidu liikme vääring – Saksa mark. Seda ei väljendatud nii selgesõnaliselt, nagu mina seda ütlesin, kuid tegelikult oli see nii. Nüüd on režiimiks ERM2 ja ankruks loomulikult euro.

Kolmas režiim on euro ise. 40 aasta jooksul, 1958. kuni 1998. aastani, läks Euroopa väliselt ankrult – dollarilt – üle sisemisele ankrule – Saksa margale – ning sellelt omakorda oma rahale, eurole. Ja ometi oli meil kuni aprillini, mil Euroopa Liidul oli 15 liiget, igasse režiimi kuuluvaid riike. 12 riigis oli kasutusel euro, üks – Taani – oli ERM2 režiimil ning kaks riiki – Ühendkuningriik ja Rootsi – olid lihtsalt liidu liikmed. Nüüd on meid 25 ning mõneks ajaks on lihtsalt liikme staatuses kahe asemel 12 riiki. Kuid on veel üks suur erinevus – nimelt on kõik 10 uut riiki võtnud endale kohustuse minna üle eurole. Nad pole soovinud lisatingimust ühisrahas osalemisest loobumise kohta ega seda ka saanud, nii et tee on selge.

Rahaga seotud tee on selge – selle määravad leping ja Euroopa Liidu ajalugu ning küsimus on ainult kiiruses. See, et küsimus on ainult kiiruses, on väga oluline, sest see tähendab, et suund on kindlalt paigas.

Majanduslik tee – milleks on järelejõudmine – on samuti väga selgelt määratletud. Kümme uut liikmesriiki vaadates näeme, et nende sissetulek elaniku kohta on veidi väiksem kui pool senise liidu keskmisest. Nii et siht on selge – kasvada palju kiiremini kui ülejäänud osa liidust ning jõuda elatustasemelt järele vanadele liikmesriikidele. Kui rahanduslik ja majanduslik tee ühendada, tuleks öelda, et eesmärk on võimalikult kiiresti järele jõuda, seadmata ohtu juba niigi märkimisväärsed tulemused, mida enamik uusi liikmesriike on saavutanud, või parandades tulemusi nendes riikides, mis ei ole selliseid tulemusi veel saavutanud. Seejuures ei tohi seada ohtu nõndanimetatud nominaalse lähenemise kõrget taset – madalat inflatsioonitempot, soodsat olukorda eelarvelistes ja riigivõla küsimustes, madalaid intressimäärasid ja vahetuskursi stabiilsust.

Järelejõudmine makromajanduslikku stabiilsust säilitades on täiesti võimalik. Arvamus, nagu tuleks järelejõudmiseks suhtuda lõdvalt inflatsiooni ja riigi rahandusse, on muut. Ajalugu näitab, et tegelikult on asi otse vastupidi. Minu kodumaa, mis on alates 1970. aastast olnud väga halva mainega riigi rahanduse ja hinnastabiilsuse küsimustes, läbis 1950. ja 1960. aastail järelejõudmisprotsessi väga edukalt, seejuures olid eelarveasjad suurepäraselt korras ja inflatsioonimäär jäi sageli alla Saksamaa inflatsioonimääradele. Hädad algasid hiljem, mitte järelejõudmisperioodil.

**Arvamus,
nagu tuleks
järelejõudmiseks
suhtuda lõdvalt
inflatsiooni ja riigi
rahandusse,
on muut.**

Niisiis pole rahanduse ja majanduse arenguteede vahel mingit vastuolu. Üks on selgelt paika pandud ja garanteeritud institutsionaalse korraldusega, näiteks eurole ülemineku ja sellele eelneva ERM2ga. Teine asub samuti Euroopa tugevas raamistikus, milleks on ühisturg, pluss erinevad fondid, millest toetatakse madalama elatustasemega riikide arengut, kuid eelkõige põhineb see konkurentsil, jõul, mille aluseks on riigi ambitsioon olla edukas. Kui mõnel riigil ei lähe hästi, ei lõõ keegi Brüsselis häirekella. Kõik on rõõmsad, et seda riiki on võimalik konkurentsist edestada. Just Euroopa raamistik ning riigi tahe ja auahnus üheskoos moodustavad meie loodud konstruktsiooni tuuma.

Need ongi kaks elementi, mis on tänasel pidupäeval omal kohal. Kuid miks ma valisin värsiread, mis räägivad ka nukrusest, mitte ainult ilust ja rõõmust? Sest kui vaadata küsitlustulemusi, tundub paljudes riikides – kaasa arvatud teie oma – olevat võrreldes 15 aasta taguse ajaga kasvanud nende inimeste hulk, kes kurvastavad nii tänasel pidupäeval kui ka päeval, mil euro kasutusele võetakse. See on nii, kuna me kipume liiga kiiresti pidama enesestmõistetavaks seda, mis tegelikult enesestmõistetav ei ole. Ma pean silmas kestvat rahu, kindlale alusele rajatud avatud turgu, kaupade, teenuste ja inimeste liikumist, võimuhete ümberstruktureerimist liidu igas riigis viisil, mis välistab agressiooni ja eksploatatsiooni. Mõistagi on nende saavutuste hinnaks iga liikmesriigi suveräänsuse

mõningane vähenemine, kuid reeglid on kõigile ühesugused, olgu tegu vana või uue, suure või väikese liikmesriigiga.

Minu riigi ülesehitamise ajalugu meenutab paljuski teie oma. See rajati 19. ja 20. sajandil. Tundub veider, kuid üks sarnasus seisneb ka näiteks muusika rollis. Ma nägin, et siin hakatakse mängima Verdi "Aidat". Verdi muusikal oli 19. sajandil rahvusliku eneseteadvuse tekkes ülioluline roll – see on väga sarnane teie ajalooga. Kui Itaaliast sai iseseisev riik, rääkis rahvuskeelt vähem kui 5% elanikkonnast. Teie rahvuskeel, kui ma sain õigesti aru, tõusis kirjanduskeeleks – ja riigikeeleks – riigi künnisel 19. sajandil.

Vahepeal on nõndanimetatud riigiehitamine ehk Itaalia kujundamine rahvusriigiks ning selle osalemine Euroopas olnud kaks täiesti põimunud ja samaaegset protsessi. Vähemalt Itaalia kultuuris oli tähtsaim periood, mil riik kasvas majanduslikult demokraatia tingimustes, eelmise sajandi teine pool, kui Itaalia osales ka Euroopa ülesehitamises. Seega pole vähemasti minu jaoks mingit vastuolu kasvamises rahvusriigina ning nõustumises väitega, et iga rahvusriik vajab oma võimule mõningaid piiranguid – et peresuhted oleksid kooskõlas tema valikuvabaduse ja vajadustega. Piiranguid, mis on vabalt valitud ega ole teiste poolt jõuga peale surutud.

Ehkki nende kahe riigi – teie ja minu oma – vahel on suuri erinevusi – minu riigil on väga selge füüsiline piir, milleks on Alpid, teie riik on olnud aga läbi ajaloo palju avatum inimeste liikumisele –, arvan ma, et neid seob tõsiasi, et mõlemad said rahvusriigiks ajal, mil rahvusriigid tõid kaasa kõige kohutavamaid katastroofe, mida ajalugu on näinud. See on sundinud määratlema rahvusriigi ja suuremas ühenduses osalemise vahekorda. Ma arvan, et Euroopa Liit on just nimelt selline ühendus, ning kuna käibiv raha on, nagu öeldud, ühiskonnasisese vastastikuse usalduse kõige ilmekam väljendus, siis on teie tulevased sammud euro suunas loomulik jätk sündmusele, mida tähistati kahe päeva eest Dublinis.